

luit Apostolus, quam si jam actu ubique diffusum, & expansum fuerit Evangelium, sed virtute tantum, ac potentia, quia nimirum jam per Apostolos factum fuerat semen Verbi Divini in mundum, quod paulatim fructificando, & increscendo per successores ministros, impleturum erat, & occupaturum universum Orbem, ut *infra* in solutione quarti argumenti latius aperiemus.

80 Non etiam obstat secundum argumentum, quod de ceteri, & mirabili Apostolorum, & aliorum discipulorum predicatione confestim, & de innumerabilibus provinciis, quas ad Fidem convertisse auctores enarrant: nam fatemur quidem sedulam illorum, & diligentem operam navasse in commisso sibi Evangelicæ propagationis officio; negamus tamen aliqua certa signa, & testimonia deprimi, quibus sufficienter evinci possit, ad vastas & ignotas Austri & Occidentis regiones penetrasse, quamvis aliqui auctores ita late & generaliter loquantur. Præsertim cum notum sit ex divinis libris & aliis probatis historicis, atque Ecclesiasticis traditionibus, easdem Apostolos post Passionem Domini sortitos sibi fuisse provincias, quarum predicationem susciperent, neque unum in alterius provinciam præter D. Paulum se immis-
81

cuisse. In quibus hæc, quæ ad hunc Novum Orbem pertinent, nullo modo connumerantur, ut constat ex iis, quæ de prædicta sortitione & divisione late scribunt Abdias Babylon. in *vitis Apost.* D. Isid. de *ortu & obitu Patrum* c. 78. & *seqq.* lib. 7. *Etymol.* c. 9. Nicephor. lib. 3. *hist. Eccles.* c. 1. Euseb. lib. 3. c. 1. Socrat. lib. 1. c. 15. Flavius Dexter in *suo Chronico ann. Christi* 34. Chasan. in *Catalog. glor. mund.* 3. part. *consid.* 29. & 30. Cardin. Baron. in *Martyrolog.* & tom. 1. *Annal. ex ann.* 36. fol. 319. Thom. Boc. lib. 4. de *sig. Eccles.* Dei, c. 1. & *seqq.* Maluend. d. lib. 3. de *Antichrist.* c. 5. 6. 7. & 8. Torquemad. in *Monarch.* Ind. d. lib. 15. c. 47. Camill. Borrel. de *præstant. Reg. Cathol.* d. c. 43. ex *num.* 9. ad 24. & latissime Fr. Joan. à Ponte d. lib. 2. *ferè per totum*; & Fr. Thom. à Jesu, de *procur. omn. gent. salute*, lib. 4. 1. part. c. 1. pag. 125. & Joseph. Stephan. Valentinus omnino videndus in *lib. de potest. coact. Roman. Pontific.* c. 8. & novissime D. Per. Panroja de Ayala in *comment. ad l. fin. C. de Aleatorib.* fol. 147. & *seq.* ubi hanc divisionem, non per sortem humanam, sed providentia Spiritus sancti factam fuisse advertit, cum Socrate, Dextro & Baronio, ubi *suprà*.

82 Deinde non obstat tertium ex loco Jacobi Christopholitani, & aliorum qui per miracula, divinas revelationes, & oraculorum prædictiones, lucem Evangelii ad remotas quaslibet gentes penetrasse, considerant. Nam etsi id verum esse poterit, nullo tamen certo testimonio comprobatur. Et Oracula, quæ referunt de Octaviano Cæsare, & aliis diversis modis à Romanis, & reliquis gentibus accipiebantur, ut constat ex Suetonio in vita Cæsaris, & in Octav. cap. 49. Virgilio & Servio 6. *Aeneid.* ibi: *Hujus in adventu jam nunc & Caspia regna resonant horrent Divum, & Meotica tellus, & septem gemini turbant trepida ostia Nilii.* Ita ut tenebras potius inducerent, quam lucem ad Evangelii, & Fidei mysterium, ut oportebat intelligenda.

Præterquam quod nostræ quæstionis tractatio,

& loca sacre Scripturæ, quæ pro ejus examinatione perpendimus, non sunt accipienda de annuntiatione Fidei per solam famam, & rumore sparsa, sed de predicatione per proprios & presentes Apostolos & ministros, cum Ecclesiarum fundatione; & necessaria rei ad eam novæ, & seriæ declaratione, atque illustratione, ne ulla gens aliquem suæ infidelitatis prætextum ostendere posset, ut post D. Chrysost. Theophyl. & alios docet D. Thom. & Cajet. *sup. Matth.* d. cap. 24. Abulens. *ibid.* q. 92. & eruditè observat Maluend. *lib. 3. de Antichrist.* c. 30. Fr. Joan. à Ponte *lib. 1. d. lib. 2. cap. 2. §. 2.* & ostendit Theodoret. *lib. 8. Græc. affect.* in *prim.* ubi de Apostolis loquens, sic ait: *Clara luminaria, quæ non unam modò gentem lumine illustrarunt, sed quotcumquæ Sol hic, quem cernimus, jubare sua luce illustrat.*

Rursus non obstat quartum inde deductum, quod Ecclesia sancta jam tunc ab Apostolorum temporibus Apostolica, & Catholica dicitur, quod universalem fuisse, & ab ipsis Apostolis per totum Orbem plantatam insinuat: Nam hæc non minima jure, & merito Ecclesiæ applicari poterunt, quamvis non simul neque uno tempore per universum Orbem extensa reperiantur. Quia ex quo instituta est, jus & potentiam universalis prædicationis, & propagationis accepit; juxta loca Matth. & Marci sæpè relata; & illud: *Eratis mihi testes in Jerusalem, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.* Et quemadmodum qui à diversis partibus urbis ignem injecit, dici sanè potest, urbem incendisse, quia ignem partibus suppositi, qui crescendo totam urbem corripuit, sic Apostoli jacto semine Verbi Divini in pluribus mundi partibus totius Orbis prædicatores appellari poterunt, ad fructum & incrementum respiciendo, quod paulatim per alios eorum discipulos, & successores recepturum erat quousque universum Orbem impleverit.

Et quia sciebant, promissionem Christi esse infallibilem, & non multo post perficiendam, ideo Ecclesiam, etiam tunc nascentem, Apostolicam & Catholicam vocaverunt, & ita de illa statuerunt, ac si jam actu mundum occupasset: Quia in moribus quod parum distat, nihil distare videtur; & maxime apud illos, qui per Fidem rem futuram tamquam jam factam aestimabant. Quam docendi rationem eleganter adducit Bellarmin. d. lib. 3. de *Rom. Pontif.* c. 4. Suar. tom. 2. *disp.* 56. *sect.* 1. & in *defens. Fidei contra Sect. Anglic.* lib. 1. c. 16. n. 5. Thom. Boc. d. lib. 17. c. 1. pag. 197. Maluend. d. lib. 3. c. 31. & ante eos prævidit Tertul. *lib. 4. adversus Marcion.* c. 43. *juncto* c. 2. & D. Augustin. d. *epist.* 80. ad *Hesychium*, ubi concludit, hanc & alias similes Christi Domini promissiones suis Apostolis factas, intelligendas esse non de illis solis, quibus tunc temporis loquebatur, sed de eis quoque, qui in carne tunc erunt cum omnia compleri contigerit.

Denique non obstat ultimum argumentum de vestigiis prædicationis Evangelicæ & Apostolorum quæ in aliquibus ex istis Americanis regionibus reperta esse dicuntur: Nam quæ ea parum fidei habere rectè concludit Ant. Herrera in *descript. Ind. Occid.* c. 10. pag. 28. & *decad.* 5. lib. 3. c. 6. in *fin.* ubi docet vanum esse eorum discursum, qui aliquem ex Apostolis ad Peruanas regiones per-

CAPUT XV.

De locis sacre Scripturæ, quæ hujus Novi Orbis detectionem & conversionem prænuntiare, & Hispanis reservare videntur.

SUMMARIUM.

- 1 Orbis Novi detectio & conversio Prophetarum vaticiniis prænuntiata videtur.
- 2 Auctores referantur, qui Orbis Novi detectionem & conversionem in sacris Scripturis insinuari tradunt.
- 3 Scriptura divina ampla est, & mysteriis abundans.
- 4 Novi Orbis inventio & conversio adumbrari debuit à Prophetis, cum fuerit res ita notabilis, & ad progressum Evangelicæ historiae maximè pertinens.
- 5 Deus solet magnarum rerum fundamenta multo antè jacere.
- 6 Prophetarum vaticinia licet sub magna verborum obscuritate omnia includant, quæ ad futura Ecclesiæ historiam pertinent, & antequam eveniant à nobis intelligi nequeunt.
- 7 Sibyllina oracula ante eventum rei quam designant, bene explicari non possunt.
- 8 Prophetie procedant ex inspiratione divina, & absque ea etiam aperiri non possunt.
- 9 Psalm. 71. verba expanduntur, & ad Novi Orbis conversionem & subjugationem, per Hispania Reges faciendam, trahuntur.
- 10 Isaia propheta cap. 43. & 51. pro eadem conversione considerantur.
- 11 Hispania Regibus concessa videtur eadem benedictio, quæ Ecclesiæ tribuitur per David & Isaiam.
- 12 Hispania olim dicebatur Thubalia, sive Pania, quod significat universa, quasi in vaticinium ejus magnæ Monarchiæ, & num. 51.
- 13 Psalm. 3. expositio & illustratio de conversione Novi Orbis ex verbis D. Hilari.
- 14 Dicit Hilarius annuntiare videtur conversionem Antipodum, & regionum Novi Orbis.
- 15 Crux Christi annuntiat conversionem, & redemptionem totius Orbis.
- 16 Crucis forma quid significaret ex sententia D. Hieronymi, & Laë. Firmian.
- 17 Matth. cap. 24. à quatuor ventis colligit eos, exponitur cum D. August. & Palácio.
- 18 Isaias propheta vocatur Apostolus & Evangelista, & ejus scriptura multa continet Sacramenta.
- 19 Vaticinia ostendentia conversionem Novi Orbis passim reperiri videntur in Isaia, & Jeremia, & aliis locis sacre Scripturæ.
- 20 Isaiæ locus difficillimus ex cap. 18. Væ terræ cymbalo alarum, &c. late explicatur, & elegans ejus Paraphrasis, num. 25.
- 21 Latitanorum navigationes ad Indiam Orientalem Isaiæ vaticinio prænuntiare videntur.
- 22 Societatis Jesu Religiosi, & aliorum Ordinum Prædicatores apud Indos Evangelium prædicantes, dicuntur esse Angeli veloces, & Nubes volantes, de quibus loquitur Isaias.
- 23 Novi Orbis conversio per Hispanos, facta verè & præprie annuntiat videri potest per Isai. cap. 18. ut affirmant plures, quamvis aliqui refragentur.
- 24 P. Gaspar. Sancti opinio rejicitur.
- 25 Verborum cymbalum alarum paraphrasis.
- 26 Naves papyraceæ quæ, & ubi.
- 27 Indi Orientales quo sensu dici poterunt ab Isaiæ convulsi, dilacerati, conculcati, terribiles & expectantes.
- 28 Væ, sive Veh dictio quid in Scriptura significet.
- 29 Abdias propheta vaticinium obscurum exponitur, & ad conversionem Novi Orbis per Hispanos factam accommodatur.
- 30 Pauli Burgensis, prædictio de conversione Novi Orbis.
- 31 Judæi plures olim in Hispaniam transmigrarunt.

- 32 Apostoli & sancti in die iudicii cum Christo sedebunt iudicantes duodecim Tribus Israel.
- 33 Sepharad nomen apud Hebræos Hispaniam significat.
- 34 Hispania varia nomina olim habuit, & inter alia Sepharad, remissive.
- 35 Judei Sepharadii qui, & quare dicuntur.
- 36 Hesperia dicta fuit Hispania literis transpositis à nomine Sepharad, secundum Montanum.
- 37 Cantorum cap. 8. Soror nostra parvula est, &c. explicatur, & ad gentes Novi Orbis recens conversas accommodatur.
- 38 Indi Occidentales cur minores fructus fecerint in Fide, quam alie nationes, quibus olim annuntiatum fuit Evangelium.
- 39 Conversionem Indorum arte, & interdum vi aliqua adjuvandam, videtur ostendi in cap. 8. Cantic.
- 40 Conversioni Indorum Novi Orbis, divitiis, quæ apud illos reperiantur, illecebras præbent, & loca Scripturæ, quæ hoc indicare videntur: Et num. 58.
- 41 Isaiæ vaticinium cap. 60. exponitur, & conversionem Orbis Novi prænuuntiare probatur.
- 42 Columbi inventoris Novi Orbis mentionem apud Isaiam reperiri, affirmat Thomas Bocius.
- 43 Isaiæ aliud vaticinium ex cap. 66. expenditur, & de eadem conversione Novi Orbis per Hispanos faciende explicatur, maxime secundum editionem vulgata. Et num. 48.
- 44 Signi nomine, sub quo Isaias gentes congregandas & convertendas dicit, intelligitur signum Crucis.
- 45 Lex Titia, §. Seja, ff. de auro & argento, loquitur de signo Dei, & illustratur.
- 46 Crucis signo plures Provincie Novi Orbis vocata; & plura miracula in illis edita sunt.
- 47 Hispani dicuntur Salvati, & Salvatores apud Isaiam, & quare.
- 48 Verba secundum editionem Vulgatæ.
- 49 Jave majoris & minoris, & Japonii sive Japonis mentio fieri videtur ab Isaiâ.
- 50 Japonensium insule Christi cultum agnoscunt, & legationes varias ad Romanos Pontifices miserrunt.
- 51 Thubalia propriè, & verè dicitur Hispania, & quare.
- 52 Sophonia propheta cap. ult. agere videtur de conversioni Nobis Orbis.
- 53 Christus mortuus est, ut filios Dei dispersos congregaret in unum.
- 54 Ethiopia flumina, de quibus Isaias & Sophonias quid significent.
- 55 Chus, apud Hebræos, quas regiones comprehendat.
- 56 Fr. Basil. Pont. Legion. qualiter tractet argumentum de Prophetis annuntiantibus conversionem Novi Orbis.
- 57 Psalm. 64. verba notanter expenduntur pro vaticinio conversionis Novi Orbis.
- 58 Divitiis Orbis Novi maxima sunt, & cur à Deo ibidem servate videantur.
- 59 Classes plures mittuntur ad Indias Novi Orbis, & quare.
- 60 Indi Nobis Orbis maxime perterriti sunt ad primum Hispanorum adventum, & Fidei inter eos promulgationem.
- 61 Indi Orientales & Occidentales ad Fidem conversi, Deo valde grati & multis benedictionibus repleti sunt.
- 62 Job cap. 28. prænuuntiasse videtur detectionem & conversionem Novi Orbis, & proponitur brevis ejus Paraphrasis, & expositio.
- 63 Auctor cur laboraverit in congerendis, & exponendis prophetiis, quæ Novi Orbis possessionem, & conversionem Hispanis prænuuntiant.
- 64 Concionatores Indorum eis aperire debent prophetias, quæ eorum conversionem ab antiquo prædixerunt.
- 65 Alexander Magnus letatus est, audiens de se loqui Danielis Prophetiam de eversione Imperii Persarum.
- 66 Judæos per totum Orbem dispergi cur Deus ordinaverit.

Sed quamvis satis (ni fallos) aperire superioribus disputationibus ostenderimus, nullam certam hujus Novi Orbis notitiam, vel Evangelium in eo prædicati vestigia in sacris, vel prophanis auctoribus antiquitus reperiri, vix tamen negare possumus, plura esse sacre Scripturæ vaticinia, quibus multis jam retro seculis, Spiritu sancto in Prophetis loquente, tantæ detectionis & conversionis gloria prænuuntari, & quod magis est, Hispanis Regibus & hominibus reservari videtur. Quam sententiam expressè probant Feder. Lum. in 2. libris quos de extremo Dei iudicio, & Indorum vocatione conscripsit, Guid Boderia in epist. ad Philip. II. Reg. Hisp. quæ habetur, tom. 5. Bib. & Regior. Zumarrag. in histor. Hisp. in princ. Arias Mont. sup. Abiam c. unic. Joseph Acost. lib. 1. de nat. Novi Orb. c. 15. & lib. 1. de procurat. Ind. salut. c. 1. & de Christo revelato c. 4. Thom. Boc. de sig. Eccles. Dei lib. 4. c. 5. sign. 6. pag. 122. & lib. 20. c. 1. & 3. Fr. Luis. Legionens. qui elegantissimè & latissimè loquitur in comment. suprâ dict. c. Abia ex pag. 660. ad 682. & sup. Cant. c. 8. pag. 432. & seq. Thom. Maluend. lib. 3. de Antichris. c. 12. & seq. & c. 17. in princ. Camill. Borrell. qui neminem exprædictis adducit, de præst. Reg. Cathol. c. 43. per tot. Fr. Greg. Garc. lib. 1. de Ind. orig. Hisp. c. 3. §. 6. Dom. Gregor. Lop. Madera in histor. Montis sancti c. 16. Didac. Valdes de dig. Reg. Hisp. c. 12. n. 8. Anton. de Herr. in histor. Ind. decad. 1. lib. 1. c. 1. Marr. Delt. in adag. sacris, 1. tom. adag. 723. in fin. Fr. Joan. à Torquem. in Monarch. Ind. lib. 15. c. 44. & Fr. Basil. Pont. var. disp. g. 8. expos. c. 4. Pro cuius confirmatione & illustratione sequentia argumenta & testimonia aliis levioribus omissis, efficaciter considerari posse videntur.

Primum, quod ut rectè observant Legionens. Acost. Maluend. Mader. & Basil. ubi supra, non est verosimile, Scripturam divinam, quæ ad eam ampla est, & fecunda, ac sublimibus mysteriis abundans, de tanti Orbis inventione, conversione & subjugatione aliqui Prophetarum oralibus non adumbrasse, cum in se maximum, & omnino memorabile fuerit, & ad Ecclesie rationes & Evangelici cursus, atque progressus historiam summopere pertinens. Solet quippe Deus magnarum rerum fundamenta multo ante jacere, ut tradit Nazianz. orat. 18. earumque mentionem in Prophetarum suorum vaticiniis inclusas, licet sub involucribus verborum, posteris tradere, non antè cognoscendas à nobis, quam ipsi rerum eventus tamquam illato lumine, sinuosis & tenebrosis scriptis irradiant. Quod eleganter expressit D. Iren. lib. 4. contra hereses cap. 43. iniquens: Vaticinia occulta sape non intelliguntur donec completa sint. Et de Sibyllinis oraculis docet Procopius lib. 1. de bello Goth. dum ait: Sibyllinorum oraculorum mentem ante rem gestam aperire homini arbitror impossibile. Et generaliter confirmari potest ex illis, quæ de inspiratione Spiritus sancti per Prophetas loquente, & de nimia obscuritate & difficultate intelligendi & aperiendi Prophetias, nisi ipse Deus earum intelligentiam concesserit, tradit D. Petr. epist. 2. c. 1. vers. 20. & 21. D. Hieronym. lib. 14. in Ezechiel. c. 45. D. Augustin. in lib. quod apparuit Deus Moysi, ad finem, D. Justin. Martyr in dialo-

dialog. cum Tripbon. D. Iren. lib. 2. c. 4. D. Chrysost. homil. 25. in Genesi. D. Gregor. homil. 1. in Ezechiel. & Theodor. in prolog. in Daniel. quos in simili refert Bernard. Aldret. lib. 2. antiq. Hisp. c. 18. pag. 296. & 297. P. Suar. tract. de Fide disput. 5. sect. 3. n. 11. & 12.

Secundò, in prædictæ sententiæ confirmationem expendunt Thom. Bocius & Valdes. ubi supra, & Camill. Borrell. dicto c. 43. num. 60. & Anton. Cervera in lib. de obitu Reg. Philip. II. 9 discurs. 2. c. 20. verba illa in Psalm. 71. Et dominabitur à mari usque ad mare: & à flumine usque ad terminos Orbis terrarum: Coram illo procedent Ethiopes, & inimici ejus terra lingent Reges Tharsis, & insule munera offerent. Reges Arabum & Sabæ dona adducunt, Isai. 43. Noli timere, quia ego tecum sum, ab Oriente adaucam semen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni Daz & Austro: Noli prohibere. Affer filios tuos de longinquo & filios meos ab extremis terra. Et c. 49. De di te in fœdus populi mei, ut suscitares terram, & possideres hereditates dissipatas, & dices illis, qui vincti sunt. Exite, & qui in tenebris sunt: Revelamini. Et rursus c. 51. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida, ad dexteram enim, & ad levam penetrabis, & semen tuum gentes hereditabit, & civitates desertas inhabitabis. Quæ loca & plurima alia similia, quæ de Regno Christi, & Ecclesie propagatione in finibus terræ, insulis & mari loquuntur, non obscure ostendunt ad Australes & Occidentales peninsulas, & incultas Novi Orbis nationes aliquando producendam.

Eandemque benedictionem ad Regnum temporale Nostrorum Hispaniæ Regum aptè etiam applicari posse, ipsimet auctores advertunt, quasi eisdem prænuuntiant, & reipsa concessa fuerit ob curam propagandæ & conservandæ Catholice Fidei, quæ semper habuerunt. Quod ipsum quoque antiquum Hispaniæ nomen non absque divino Numine designasse, literis mandavit Fr. Joann. à Ponte de convent. utr. Monarch. lib. 3. c. 30. §. 1. dicens: Thubalia, sive Paniam, vocatam fuisse, quod Chaldaicè & Græcè, idem quod universa significant, quasi in vaticinium eximie & universalis totius ferè Orbis dominationis, quam prædicanda Fidei causa consecutura erat.

Neque longè ab eodem vaticinii genere abesse videtur illud Psalm. 3. Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra: maxime si D. Hilarii ibidem expositionem sequamur, qui observat, id forsitan dici pro iis, qui in inferna terre regione, vastaque abyssu incolatum habent, quos tanquam terminos terræ, Christo in possessione donatos, Regius Propheta canit, ut juxta Paulum: In nomine Jesu omne genua flectantur caelestium, terrestrium, & infernorum. Quibus sanè per verbum, ut notat Maluenda lib. 3. de Antichris. c. 16. pag. 150. innuisse & annuntiasse videtur D. Hilar. Antipodas, atque Americanos tandem ad Fidem Christi fore reducendos. Hi enim propriè sunt inferni, vastaque abyssu, seu inferæ regionis, juxta ea, quæ latius diximus supra c. 11. n. 26.

Et eandem Occidentis conversionem & redemptionem in forma sanctissimæ Crucis, ex qua So-

ter noster pependit, agnoscunt Nyssen in orat. de resurrectione, Nazianzen. in Apologet. orat. 1. Damascen. lib. 4. de Fide, cap. 12. circa medium. D. Hieron. super. Marc. cap. 15. sic inquit: Ipsa species Crucis quid est, nisi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arcion dextra tenet. Auster in lava consistit, Occidens sub plantis firmatur. Unde Apostolus dicit: Ut sciatis, quæ sit altitudo, & latitudo, & longitudo, & profundum. Et Lactan. Firmian. lib. 4. de vera sapient. c. 26. ubi de Christo Domino in cruce pendente sermonem instituens: Extendit inquit, in passione manus suas, Orbemque dimensus est, ut jam tunc ostenderet ab Ortus Solis usque ad Occasum magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum sub alas suas esse venturum, & signum illud maximum, ac sublimi frontibus suis suscepturum.

Atque huc etiam conferunt secundum Ca-17 mil. Borrell. d. c. 43. n. 52. & 53. quæ dicit Matth. cap. 24. A quator ventis colliget eos; quod interpretatur Aug. in Joan. tract. 118. A quator mundi partibus Aquilone, Meridie, Oriente & Occidente, sive ex abditissimis terre locis, ut subjungit Paul. Palac. ibid.

Tertio, in comprobationem ejusdem annuntiationis Evangelii in his Novi Orbis regionibus per Hispanos ultimis Ecclesie temporibus prædicandi Gentiumque ibidem commorantium ad Christi ovile deducendarum, prima alia Isaiæ vaticinia considerari possunt, quæ ut dicit 18 D. Hieron. in epist. ad Eustochium, vocatur Apostolus & Evangelista, & ejus scriptura continet omnia Sacramenta: Sed præcipua præcipua & 19 expositiones eorum latissimo sermone proponit Dom. Gregor. Lop. Mader. d. c. 16. ubi nimis extollit illud c. 42. vers. 10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terra: qui descendit in mare, & plenitudo ejus insula, &c. & c. 24. vers. Cum glorificatus fuerit Dominus inebiet de mari, propter hoc in doctrinis glorificat Dominum, insula: maris nomen Domini Dei à finibus terra laudes, audioimus gloriam justi. Et Camill. Borrell. d. c. 43. ubi etiam expendit similes alias auctoritates Jerem. c. 3. 23. 31. 32. 50. Ezech. c. 37. Osee 3. Soph. 5. Joan. c. 10. Alias ovies habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile & unus Pastor. Matth. c. 8. Luc. 13. Quapropter multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac & Jacob in regno celorum.

Verum inter reliquas, admodum notabilis est, & peculiari observatione dignissima, illa obscura, & interpretum variis commentationibus obscurior reddita, ejusdem Isaiæ prophetia c. 18. ubi inquit: Va terra cymbalo alarum, quæ est trans flumina Ethiopia, qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite Angeli veloces ad gentem convulsam & dilaceratam, ad populum terribilem post quem non est alius, ad gentem expectantem, & conculatam, cujus diripuerunt flamma terram ejus. In quibus verbis exponendis valde & variè laborant antiqui & recentes sacre Scripturæ Interpretes, ut constat ex iis, quæ adducunt Pintus, Ferrer. Vatabl. Arias Montan. Leo Castrius, & novissimus Gaspar Sanch. ibid. Federic. Lumnus lib. 4. de extrem. judic. c. 4. Joan. Ferdin.

in *Thesaur. sacr. Script. lib. 1. c. 58.* Ribet. *super Sophon. c. 3.* Maluend. *lib. 3. de Antichrist. c. 12.* Mar. Delr. *in adag. sacr. 1. tom. adag. 723. & seq.* Pineda *de reb. Salom. lib. 4. c. 14. §. 3. pag. 191.* & Fr. Joan. à Ponte *d. lib. 3. c. 1. cum multis seq.* qui nullum non lapidem movet, ut vaticinium istud de Hispaniæ nostræ conversione accipiendum ostendat.

21 Sed communior interpretatio est, sicuti ex eisdem Auctoris constat, ut accipiatur de navigationibus à Lusitanis causa prædicandi Evangelii in itis & susceptis ultra flumina Æthiopiæ, in totam illam oram, & regionem Orientalem Indiæ ac Sinarum, ab Indo flumine ad extremam usque Chinam & Japonios, quod etiam securè admittit P. Reb. *de obligat. just. lib. 18. quaest. 23. sect. 3. Pat. Joan. Lucena in vita S. Xaverii, lib. 5. cap. 21. & novissimè Seraph. Freitas de justo Imp. Asiat. c. 4. n. 8.* & latius cæteris prosequitur Maluend. *d. c. 12. vers. Cæterum, ex pag. 131.* qui hanc opinionem valdè probabilem dicit, & aptam & mirificè coherentem cum verbis, & instituto sacri Vatis per duodecim integras columnas egregiè demonstrat. Qua in expeditione cum multum laboraverint religiosissimi Patres Societatis *fesit*, inquit Lumnus *ubi sup. lib. 2. c. 6.* eis congruere appellationem *Angulorum velocium*, de quibus loquitur *Isaias d. c. 18. & nubium volantium*, de quibus agit *c. 6. & cum refert & sequitur Rutil. Benzon. lib. 1. de anno Jubil. c. 8. pag. 39. licet D. Thom. in opusculo de Religione, omnibus Religiosis Mendicantibus eadem verba Isaiæ optime etiam, & piissimè, applicet.*

23 Quæ sententia & expositio aliis ansam præbuit, ut non minus propriè, & verè, eundem locum accipiant, & exponant de inventione & conversione hujus Novi Orbis ab eisdem Hispanis facta, ut constat ex Montan. *ubi supra: Delr. diff. adag. 723. in fin. Joseph. Acost. lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 15. Borrell. d. c. 43. ex num. 30. ad 46. Maluend. d. c. 12. pag. 137. in fin. Gregor. Garc. lib. 1. c. 3. §. 6. Thom. Boc. d. lib. 20. c. 3. pag. 32. & cap. 6. ferè per tot. Basil. Pont. d. quest. 8. exposit. cap. 4. & omnium elegantissimè Luisio Legionens. in d. c. ult. sup. Abd. ex pag. 663. Quos*

24 licet rejiciant Ribera & Reb. *sup. & Gaspar. Sanch. in eod. c. 18. num. 1. pag. 196.* dicens, eorum expositionem non solum novam, sed etiam alienissimam à toto textu, reliquis interpretibus visam esse, & se non credere, quòd ita ejus assensum sentiant, sed quòd elati patriæ studio, ejus laudi intemperantius indulgeant quàm sacræ historię fides persuadeat; mihi tamen ab Isaiæ verbis excedere non videtur. Quasi tamen sensus eorum sit, Hispaniam, quam per periphrasim, *Alarum cymbalum* vocat, vel ut vertunt Septuaginta, *Nativum alarum*, id est, terram navigiis abundantem, aut navigationibus, arteque navigandi celebrem, quæ naves & earum vela impulsa ventis sonitum cymbalorum imitantur, vel inter navigandum instar avium volantium pestrepunt: ut cum Symmacho, & aliis exponit Pineda *ubi supra.* Dei jussu & mandato legatos suos, id est, Evangelii nuntios, &

25 Prædicatores cum maxima celeritate missuram ultra flumina Æthiopiæ, id est, ad hujus Orbis nuper repertum incolam, *In vasis papyri super aquas*, id est, in navibus velocibus & papyraceis, quibus

olim navigatio Indica & Ægyptia fiebat, ut tradit Herod. *lib. 2. Plin. lib. 6. c. 22. & lib. 7. c. 56. & lib. 13. c. 11. Strab. lib. 17. Solin. cap. 56. & Lucan. lib. 4.*

—Sic eum tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula Memphis cymba papyro.

Quos incolam hujus Novi Orbis, etsi propriis non appellet nominibus, suis tamen coloribus ita pingit, ut eos prope oculis subjiciat. Nam tunc eos *gentem convulsam* vocat, quod ab aliorum antiqui Orbis hominum commercio longè divisi essent, vel ipsi inter se dispersi viverent, aut per immensa terrarum spatia longè, lateque diffusi, *Dilaceratam*, verò, *conculcatam & terribilem*, ob corporis ipsorum habitum & squalorem, abjectissimam vitæ conditionem, ingenium ad serviendum natum, & ob incultos, ac ferinos mores, quibus ut plurimum præditi erant. *Postquam non est alia, & expectantem*, quod ultimi essent hi populi ex omnibus gentibus, quibus Evangelium promulgaretur, & diu, multumque à diluvio ad extrema usque mundi tempora latum, & salutare illius nuntium expectarent, id est, tanti beneficii munere, quamquam necdum sibi cogniti, caruissent. Cui expositioni non minus aptè respondent aliqua verba, quæ postea ab eodem Isaiâ in illo loco subduntur; ut eleganter ostendunt Legionens. & alii ex *suprà* relatis. Nec refragatur particula *28 Veb*, quæ exorditur, quæ dolentis & comminantis esse solet, ac propterea non convenit Hispaniis, quibus potius jucundum, & gloriosum erat, ac proinde gratulandum magis quàm dolendum, & succensendum, dissitas illas nationes sui Regis imperio subjungere, & intra Ecclesiæ septa per Evangelium adigere. Nam respondemus, diversimodè dictionem illam in Scriptura Sacra usurpari solere, juxta eam, quæ latè congerit Bercoarius *in suo dictionario, verb. Veb*, & aliquando signum admirantis esse, ut ibidem intelligi docet Adamus Delph. relatus à Borrell. *d. c. 43. num. 31.* & alios, ut Sanctes, Pagn. Isidor. Clarius, & Phorer. pro *Veb*, ponere, aut vertere, *O*, vel *Heus*, quasi Hispanos, ad quos sermonem destinat, attentos, & tanti nuntii præmonitis reddat, ut ajunt Maluend. Rebel. & alii ex *suprà* relatis.

Quartò, pro eadem annuntiatione, & promissione conversionis & subjugationis Novi Orbis per Hispanos faciendæ, perpendi potest aliud vaticinium tunc Abdiæ Propheta *c. ult. ubi post alia sic habet: Et transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri, & ascendet Salvatoris in montem Sion, judicare montem Esau, & erit Domino Regnum.* Etenim quamvis contradicant Forster & Ribera *ibid. num. 107. & seq. & Pineda. d. lib. 4. de reb. Salom. c. 14. §. 2. pag. 199.* alii plures Auctores ad hanc conversionem Novi Orbis intrepidè applicant, & præcipuè Arias Montan. & Legionens. *ibid.* Guido Boderian. Zummarrag. Acost. & Greg. Garc. *in locis supra relatis.* & doctissimè Maluend. *diff. lib. 3. de Antichrist. c. 17. per totum.*

Quibus facem prætulisse videtur tunc Paul. Burg. dum multis annis ante ejusdem orbis detectionem scripsit, sibi videri eo capite prædici gentium quarundam ipsi ignotarum extremo mundi tempore

ad fidem Christi conversionem futuram, quod in nulla alia verius, aut commodius impleri potuit. Juxta quam sententiam, Abdiæ sensus erit, fideles, qui Hispaniam habitaturi erant, tunc quam ob veri Dei cultum & zelum, transmigracionem Jerusalem vocat, vel ob id, quod plures coloniæ Judæorum ad eam diversis temporibus transmigrarunt, ut latè ostendit Maluend. *diff. cap. 17. & Fr. Joan. à Ponte de conventione. utr. Monarch. lib. 2. c. 16. §. 1. pag. 184. & c. 17. §. 1. pag. 188. & c. 24. §. 1. pag. 251. & seq. & lib. 3. c. 3. §. 4. pag. 21. & c. 5. §. 4. pag. 36. & c. 13. §. 3. pag. 91.* Civitates Austri possessuros, id est, Novum hunc Orbem, qui Hispaniæ Australis est, aut certè in plurimum sub Australi Augusta constitutus. Et ita demum Evangelio per universum mundum prædicato, supremi judicii diem eventurum, tunc quando Deus publice de singulorum vita, atque factis sententiam feret, Salvatoribus, id est, Apostolis, reliquisque Sanctis ad judicium secum vocatis, quibus hoc Christus promisit apud Matth. *c. 19. vers. 18.*

Quæ interpretatio manifestior redditur ex eo quòd tunc juxta Hebraicam lectionem, ubi *Vulgata Bosphori* nomen vertit & apposuit, reponitur nomen *Sepharad*, quo Hebræi Hispaniam nominare solebant; & idem Chaldaica paraphrasis magis etiam aperte ostendit, dum transtulit *transmigratio Jerusalem, quæ est in Hispania.*

Et quod inter diversa nomina, quibus Hispania tunc nostra olim vocabatur, quorum latè meminuit Lud. Non. *in Hisp. c. 1. Maluend. lib. 5. de Antichrist. c. 12. Gorop. Becan. lib. 4. rer. Hisp. Marian. de reb. Hisp. lib. 1. c. 1. Mader. de excell. Hisp. Monarch. c. 3. Pineda. de reb. Salom. d. lib. 4. c. 14. §. 2. pag. 188. & 189. & Fr. Joan. à Ponte d. lib. 3. c. 28. §. 2. unum & satis nobile esset illud, *Sepharad*, quo Abdiæ usus refertur optime ultra *suprà* dictos, de ejusdem etiam Abdiæ expositione agentes, probant Biblioth. *Hisp. tom. 1. c. 1. Lyran. Burgens. Pagnin. Vatabl. Clar. Zamorens. Marin. Palac. Arias Montan. & alii relati à Maluenda d. c. 17. pag. 152. Fevar. dent. in notis ad D. Irenæum, lib. 1. c. 3. Paraphras. Chald. Rabbi Jonath. Abenhuciel, & Seder Holam Hebræorum, Minorita in triumpho Christi, tit. 19. fol. 211. Anton. Posevin. in Biblioth. 2. tom. lib. 16. c. 14. pag. 356. Zamalloa lib. 4. histor. Hisp. c. 14. Fr. Joan. à Ponte *diff. §. 2. & lib. 3. c. 17. pag. 53. c. 19. §. 1. pag. 122. & Didac. Mature in prosapia Christi, 2. atate, c. 3. fol. 78. & novissimè Fr. Joan. Salaz. in Po-***

35 *litic. Hispan. annot. 9. pag. 391.* Ubi ajunt, tunc Judæos olim per varias Orbis regiones dispersos, ex nomine Sepharad *Sepharadios* dictos, quod illi se ab iis, qui in Hispaniis transmigrarunt, originem ducere, gloriarentur. Et tunc Arias Montan. *suprà* solerti satis ratione ductus, existimat, transpositis literis à *Sepharad* Hesperidam sive Hesperiam deduci, quo etiam nomine Hispania antiquitus vocabatur, ut advertunt *suprà* citati, & diximus *suprà* c. 9. num. 63.

37 Quintò, in tunc eadem rem adducitur, & explicatur à Luis. Legion *super Cantic. cap. 8. pag. 432. & seq.* illud, quod habetur in eod. *cap. vers. 8. Soror nostra parvula est, & ubera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die, quando al-*

loquenda est? Scribunt enim Hebræi quidam Doctores, hæc dici de gente ultra flumina Æthiopiæ ad Dominum tandem adducenda. Quæ certè gens hæc ipsa est, de qua agimus, eamque sponsa intelligit sub persona sororis natu minoris, & partim forma præstantis. De cujus collocazione ideò sollicitari dicitur, quia in die quando alloquenda est, id est, quando mediante Hispanorum prædicatione vocanda est ad Fidem, & ad cælestes agni nuptias suadendæ parvula est, & ubera non habet, id est, imbecilla est, & mentis acumine, & rectæ institutionis, atque doctrinæ uberibus caret, quibus ali possit. Eo quòd homines isti agrestes, ac barbari, & duris in plurimum moribus instituti, partim apti Evangelio suscipiendo videntur. Quod sicut in bona satum terra fructum edit uberrimum, sic inepta commissum, ac sentibus plena, malè provenit.

Unde tunc gens ista, quæ his omnibus malis laborare dignoscitur, minus uberes fructus tulit, quàm olim tulerunt gentes, quibus principio Ecclesiæ annuntiatum est Evangelium. Atque ideò subjungit: *Si murus est, adificemus super eum propugnacula argentea, si ostium compingamus illud tabulis cedrinis, significans, tunc prædictas difficultates tollendas, cum earum gentium conversionis tempus advenerit, quod in eis, aut deest, aut pravum est, arte, & industria corrigendum esse, & interdum vim aliquam, & armorum terrorem adhibendum fore.*

Cujus rei, ut ipse Legionensis scribit, quædam significatio, atque prædictio in prædictis metaphoris inest. Nam neque muro addi propugnacula possunt, neque cedrinæ fores confici sine ferro, atque vi. Nisi dicere velimus, istis argenteis, & cedrinis propugnaculis, atque ostiis, tunc divitias harum Novi Orbis regionum significari, quarum illecebræ majores Hispanis animos addiderunt, & quotidie addunt, ut conversionis earum curam susciperent, & susceptam conservare, atque in dies magis ac magis promoveri conentur, ut pulchris verbis scribit Joseph. Acost. *lib. 3. de procur. Ind. salute, cap. 18. pag. 352.* Dei bonitatem, summamque providentiam admirans: *Qui pro nostrorum hominum ingenio, ut gentes adeò remotas, & barbaras Evangelio adjungeret aurum argentumque his terris tam copiosè donavit, bisque veluti illexit nostrorum cupiditatem, ut si caritas non invitaret animarum, auri saltem cupiditas inesceret.*

Quo in sensu accipit etiam Thom. Boc. *diff. lib. 20. cap. 3. pag. 319.* illud tunc vaticinium in *Isaiâ c. 60. Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbe ad fenestras suas? Me enim insule expectant, & naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longè, argentum eorum, & aurum eorum, cum eis, nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificavit te.* His etenim verbis nihil proprius significare potuit Isaias, quàm nova hæc, & insolita, ac penè aërea Hispanorum itinera, qui suis celeritatis, & continuis navigationibus, veluti aërem secantes, columbarum more ad has Occiduas, & ad Eoas Indias properarunt, ut Christi doctrinam disseminarent, eique, & ejus Ecclesiæ de populis adeò longinquis tot filios adducerent: & simul argentum, & aurum, quò, ut satis constat, hæc Provinciæ affluentiissimè gaudent,

dent, & uberrimè Hispanas nostras oras quotan-
 nis adimplent.

42 Quinimò ÷ aliud etiam expressius signum in
 verbis Isaie reperiri posse considerat Boc. ubi
 supra, si tentare velimus Prophetam sub vocabu-
 lo illo Columbe voluisse quodammodo alludere
 ad Christophorum Columbo, qui novis iter pri-
 mus ad regiones illas aperuit. Has enim alluden-
 di formas Hebræis frequentissimas esse, ipse Bo-
 cius ostendit.

43 Sextò, non ÷ minus aprè eadem hujus Novi
 Orbis conversio designata videri potest ab eodem
 Isaia cap. 66. ubi cum docere vellet, ad mundi finem
 omnes gentes congregandas esse, ut ad Do-
 mini gloriam videndam accederent, ut ostendat,
 qualiter hoc ad effectum perducendum sit, hæc in
 verba prorumpit: *Venio, ut congregem cum omni-
 bus gentibus, & linguis, & venient, & videbunt
 gloriam meam. Et ponam eis signum, & mittam
 ex eis qui salvati fuerint ad gentes in mare, in
 African, & Lydiam tendentes sagittam, in Ita-
 liam, & Græciam, ad insulas longè, ad eos, qui
 non audiverunt de me. Et annuntiabunt gloriam
 meam Gentibus, & adducent omnes fratres vestros
 de cunctis Gentibus donum Domini.*

44 Etenim ÷ signi nomine, sub quo tot gentes
 congregandas esse, Isaías vaticinatur, signum
 Crucis haud dubiè intelligitur, de quo idem Isaías
 cap. 5. in simili dixit: *Et elevabit signum in natio-
 nibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terra, &
 ecce festinus velociter veniet. Et Matth. cap. 24.
 Tunc patebit signum Filii hominis in caelo. Ubi
 Hieron. inquit, signum esse Crucem. Et eodem
 modo ÷ accepti glossa verba: *Signum Dei, in l.
 Titia 38. S. Scia, ff. de auro, & arg. leg. & intit. C.
 nemini licere signum Salvatoris Christi humi in-
 sculpere, aut pingere, ubi alia tradunt Cujac. &
 Gothofred. idem Gothofred. in notis ad Novell.
 Leon. 72. Bern. Walth. lib. 2. Miscell. cap. 2. &
 Just. Lips. in notis ad lib. 3. de Cruce, c. 15.**

46 In quo sancto, & salutarifero ÷ signo, ac ligno
 plures hujus Novi Orbis Provincias vocatas, &
 plurima ibidem miracula operata esse latè ostendit
 Joan. Barros decad. 3. cap. 11. & decad. 5.
 cap. 2. Gomar. in 2. part. hist. Ind. Occid. c. 34.
 46. & 81. Alan. Cop. dialog. 4. cap. 16. & nos
 infra lib. 2. cap. 5. ex num. 12. alia Deo dante
 dicemus.

47 Eorum autem nomine, qui *salvati ÷ sunt* Hi-
 spanos significat Isaías, quorum opera, ut notum
 est ad remotissimas quasque nationes veræ Fidei
 lumen illatum videmus, & præsertim ultimis hisce
 temporibus ad Orientales, & Occidentales, quarum
 miseri habitatores numquam *Dei Opt. Ma-
 xim.* gloriam agnoverant, & in cæca tot erro-
 rum caligine pererrabant. Quo factum est, ut
 plurimè ÷ servitute peccati, in Christianam liber-
 tatem asserti, ipsi Deo in donum adducerentur,
 quo nullum ei gratius offerri potest.

Quam expositionem expressè admittit Legio-
 nens. ubi supra: Joseph. Acost. de proc. Ind. sal-
 lut. lib. cap. 6. Camil. Borrel. d. cap. 43. n. 53.
 & Thom. Boc. d. cap. 3. pag. 320. qui ad eam
 magis constabiliendam, perpendit, in editione
 48 ÷ vulgata sic legi: *Mittam ex eis evasores ad gen-
 tes Tharsis: Phul trabentes arcum, Thubal & Ja-
 van ad insulas longinquas.* Nam cum sanctus ser-

mo brevitas amatissimus paucis multa etiam
 inter se dissimilima complectatur, nomine ÷ *Ja-
 van*, non *fontiam* modo, à qua Græci profecti
 sunt, designavit, sed quæcumque ex vocabulo
 regiones continentur. Constat porro in his novis
 Provinciis ab Hispanis repertis, tres esse nomi-
 nis illius amplissimas insulas, Javâm scilicet ma-
 jorem, ac minorem, quæ Molucis adjacent, &
 Japam positam è regione Sinarum; de quarum
 situ, & descriptione aliqua diximus supra cap. 3.
 num. 45.

In ÷ quibus cultus Christi Hispanorum reli-
 giosorum prædicatione maxima incrementa fecit,
 & in donum Domino perducta videntur: adeò,
 ut superioribus annis plures legati Romam venē-
 rint, ut obedientiam Pontifici Romano Japonen-
 sium Regum nomine pollicerentur, & dona præ-
 tiosissima asportarent; de quibus meminit Bocius
 & Borrel. ubi supra num. 55. & peculiarem his-
 toriam scripsit Guido Gualter. Maluenda de An-
 tichrist. lib. 3. cap. 13. pag. 138. Petr. Matth. in
 notis ad constit. Summ. Pontif. sub Gregor. XIII.
 pag. 843. & seqq. ubi hujus legationis annum hoc
 numerali disticho eleganter designat:

In Dia tres Reges fidei: ubi pligore Pape
 Obi ULt, Issa Juber, qui regit asra Dei.

Et de alia ultimi anni 1615. missa ab Idare Mas-
 samune Rege Voxij in Imperio Japonico ad Pau-
 lum V. P. M. plenam relationem facit Fr. Abra-
 ham Benzovius in continuat. annal. Baronii, t. 15.
 in fine.

Adstipulatur his, ÷ quod de Thubal ab Isaia 51
 in prædicto loco subjicitur, quam vocem licet
 Vulgata Italiani interpreterent, commodè tamen
 pro Hispania accipere possumus, quæ Thubalia
 verè dicta fuit, utpotè à Thubale nepote Noè, &
 quinto filio Japhet colli & habitari cœpta, ut
 constat ex iis, quæ diximus supra cap. 9. num. 58.
 & ex Florian. lib. 1. hist. Hispan. cap. 4. Pined. in
 Monarch. lib. 1. c. 18. Paralipom. Hispan. lib. 1.
 cap. de primis Hisp. incolis Anacephaleosis cap. 3.
 Archiep. Roder. lib. 1. cap. 3. Terapha de Reg.
 Hisp. cap. 1. Valera 2. part. c. 1. Marian. de reb.
 Hisp. lib. 1. cap. 7. Madera de excell. Hispan.
 c. 3. Camil. Borrel. de prest. Reg. Cathol. c. 68.
 num. 48. & plurimis aliis relatis à Fr. Joan. à Pon-
 te d. lib. 3. cap. 32. & 33. ubi in hoc eodem lo-
 co Isaia explicando versatur quamvis ei alias ex-
 positiones accommodet.

Septimò, ÷ idem cum Isaia annuntiare videtur
 Sophonias cap. ult. ubi eandem mundi consum-
 mationem designans, & quomodo tunc omnes
 gentes congregandæ sunt, ut Deo uno, ore, &
 humero uno deserviant, ita subdit: *Ultra flumina
 Ethiopia inde supplices mei, filii dispersorum meo-
 rum deferent manus mihi.* Quibus verbis signifi-
 care voluit de ultimis Indiæ, Sinarum, Japonio-
 rum, & aliis hujus Novi Orbis finibus supplices,
 oratores, & legatos gentium dispersarum, & à verâ
 Dei cognitione alienarum in Christi, & Ecclesiæ
 obedientiam venturos, magnificaque ei munera
 allaturos. Nimirum ipsis Evangelii luce per Hi-
 spanos, ut videmus aperta. Etenim ÷ ad hos di-
 53 persos in unum congregandos Jesum moriturum
 esse Cayphas prophetavit, ut habetur Joan.
 cap. 11. Sed cum esset Pontifex anni illius propheta-

tavit, quod Jesus moriturus erat pro gente, &
 non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant
 dispersi, congregaret in unum.

54 Has autem gentes ÷ ultra flumina Æthiopiæ
 esse, inquit Sophonias, prout & Isaías d. cap. 18.
 55 in Hebræo tamen est, ÷ Chus quo Hebræi eas
 omnes regiones significabant, quas magnis terrâ-
 rum spatii versus Orientem filii Chus, & ejus
 posterî occuparunt; in quibus non solum Æthio-
 piæ interior, sed & alia juxta Sinum Persicum,
 atque ultra ipsum posita usque ad Sinas, & Novi
 Orbis terras continentur. Quod idem magis insi-
 nuat Paraphrasis Chaldæa, quæ ut restatur Arias
 Montan. Vatabl. & Ribera ibid. & Maluend. l. 3.
 de Antichrist. cap. 13. loco illorum verborum:
*Ultra flumina Æthiopiæ, vertit, ab ulteriori ripa
 fluviorum India.* Et ita licet Ribera huic Sopho-
 niæ explanationi, quam tradimus, partim æquas
 aures adhibeat; illam tamen securè probant Fe-
 deric. Lumn. dict. lib. 2. de extrem. Dei judic.
 cap. 10. Joseph Acosta. d. lib. 1. de nat. Novi Or-
 bis, cap. 15. pag. 41. Fr. Luisius Legionens. super
 Abiam d. cap. unico, pag. 667. Thom. Bocius d.
 cap. 3. Maluenda d. cap. 13. pag. 138. Camil.
 Borrell. d. c. 43. num. 57. in fine: & novissimè
 56 ÷ Fr. Basil. Pont. Legionens. in docto illo varia-
 rum disputationum libro, quæst. 8. expos. cap. 4.
 pag. 475. ad finem.

Quo in capite, hoc idem argumentum conver-
 sionis Novi Orbis in veteri testamento variis lo-
 cis prænuñtiari sibi tractandum proposuit, &
 cum in supra dictis exponendis, parum aut nihil
 immoretur, sola Luisii Legion. Magistri sui alle-
 gatione contentus; ex ejusdem tamen doctrina,
 & auctoritate subjungit, ad eandem prædictio-
 nem omnimò spectare ÷ *P. alm. 64.* ubi cum Re-
 gius Vates animo voluerit Judæorum ad Christi
 Fidem reditum postliminio, & Gentium extremis
 mundi temporibus vocationem, & ab omnibus
 in Ecclesiâ laudes Deo canendas, diceret: dum
 vocationis Gentium meminit, videtur has regio-
 nes Novi Orbis, & quod in earum conversione
 accidit miracificè in illis versibus delineare: *Exau-
 di nos Deus salutaris noster, spes omnium finium
 terre, & in mari longè. Preparans montes in vir-
 tute tua, accinctus potentia, qui conturbas profun-
 dum maris sonum fluctuum ejus. Turbantur gen-
 tes, & timebunt, qui habitant terminos à signis
 tuis, exitus matutini, & vespere delectabis. Visti-
 vasti terram, & inebriasti eam; multiplicasti locu-
 pletare eam, &c.*

Constat enim, Deum tamdiu expectatum his
 gentibus Americanis, læto Evangelii nuntio; se
 nunc manifestare voluisse, quæ in ultimis terræ
 finibus, & post longa maris intervalla occultæ ja-
 58 cebant. Et ad hoc ÷ facilius consequendum, con-
 stat etiam, eundem piissimum Dominum ab an-
 tiquo virtute, & potentia sua montes harum
 regionum præparasse, id est, argento, & auro, ac
 pretiosissimis quibusque replese, ut sic homi-
 nes ad eos perquirendos illicerentur, & Evange-
 lium annuntiarent, ut etiam probavimus supra
 hoc cap. num. 40. & dicemus infra c. seq. n. 96.

59 Quod in ÷ causa fuit, ut profundum maris &
 sonus fluctuum ejus conturbaretur, hoc est, ut va-
 stissimus, & antè impervius Oceanus, copiosus,
 & frequentibus nostrorum hominum classibus, &

navigationibus adiretur. Ad quorum ÷ primum 60
 adventum, & signi Crucis; & Evangelii osten-
 sionem, & prædicationem, nemo ignorat; quan-
 tum hæ Indorum gentes turbant, & commota
 fuerint. Necnon etiam aliis signis, id est, miracu-
 lis, ac portentis, quæ in ejusdem Evangelii com-
 probationem passim facta comperimus, de quibus
 alio loco tractabimus. Unde effectum est, ut exi-
 61 tus matutini, & vespere delectabiles fuerint; id
 est, extrema Orientis, & Occidentis regiones ad
 Fidem adductæ; Deo gratissima extiterint; &
 multis donis, & beneficiis repletæ, quæ in se-
 quentibus carminibus à Propheta Regio expo-
 nuntur, qui simul Evangelii cursum in illis locis
 sub metaphora anni fecundi, & ubertatis alia-
 rum rerum temporalium eleganter describitur.
 Expendit quoque, & exornat idem auctor in
 eandem rem ÷ aliud vaticinium ex lib. Job. c. 28. 62
 quod à nemine præter Luis. Legionensem anti-
 madversum proficitur, cum tamen illud offecisse
 videatur Antoni Herrera in hist. gen. Ind. decad. 1.
 lib. 1. cap. 1. Eo enim in loco cum Job ostendere
 vellet, omnia quantumvis abdita, & ab oculis ho-
 minum remota fieri posse, vel aliquando, vel tem-
 poris lapsu, vel hominum industria, & diligentia
 lucem accipiant; solam autem sapientiam nisi à
 Deo doneatur, nec pecunia emi, nec arte humana
 comparari posse, sic ait: *Dividit torrens à populo
 peregrinante eos, quos oblitus est pes egentis homi-
 nis, & invios. Terra de qua oriebatur panis in loco
 suo, igni subversa est, locus saphiri lapides ejus,
 & glebe illius aurum. Seditam ignoravit avis, ne-
 que intuitus est eam oculus vulturis. Non caleve-
 runt eam sicut institorum, nec transitit per eam
 leona, &c.* Quibus verbis, satis graphicè hic No-
 vus Orbis, & ejus gentes, & divitiæ depingi vi-
 dentur, quæ cum ingentis Oceani spatii (quem
 Job metonymicè, vel per elatros, seu diminitio-
 nem, torrentem appellat) à nobis divisæ tam-
 diu in oblivionis tenebris delitissent, & homini-
 bus quantumvis curiosis, & navigationibus, &
 negotiationibus deditis, ignoratæ essent: quini-
 mo, & avibus, & aliis animalibus impervia, tam-
 dem occultis, & secretis Dei judiciis, majorum
 nostrorum atate Hispanæ nationi patuerunt, auri,
 & argenti, saphyri norum, aliorumque pretio-
 siorum lapidum & margaritarum eximiam copiam
 habentes, licet in aliquibus locis propter igniv-
 mos montes, & vulcanos flatus, qui in his re-
 gionibus reperiuntur, terras fructiferas flammis
 subverti contingat; de quo plura diximus supra
 c. 7. n. 55.

Atque hæc ÷ de sacrorum librorum vaticiniis 63
 & oraculis tradidisse sufficiat, quæ specialius Fi-
 dei, & simul Imperii semina per Hispanos in No-
 vo isto Orbe jacienda esse, tot retro seculis an-
 nunciare videntur. In quibus congerendis & ex-
 pendendis, non frustra me laborasse arbitror;
 quoniam etsi aliqui collegerint aliqua, nullus tamen
 adhuc omnia proposuit, & consideravit ut
 singula. Et qui de nostrorum Regum jure in ejus-
 dem Orbis occupatione, & retentione munien-
 do & stabilendo sermonem paramus, non parum
 profecisse credemur, si hæc divina vocationis
 cœmentia firmaverimus.

Præcipue ÷ cum magni etiam momenti videa-
 64 tur, ut Indi facilius ad Fidem protrahantur, si con-
 cio-

cionatores nostri, eis inter aliqua has adeo antiquas sacrorum Vatum prae-dictiones, de ipsorum conversione loquentes aperiant, ut bene advertit Maluenda d. lib. 3. de Antichrist. cap. 10. in fin. 65 adducens exemplum Alexandri Magni relatum à Joseph. lib. 11. antiq. cap. 8. qui Judaeis admonentibus, ipsum esse, quem Daniel Propheta longè ante praeviderat eversurum Persarum Imperium, vehementer latatus fuit.

Cui addere licet ob eandem maximè causam 66 divino consilio factum esse, ut Judaei per omnes gentes usquequaque dispersi habitent, ut quae à Christianis praedicantibus Evangelium Prophetarum vaticinia proferrentur, ea Ethnici in Judaeorum libris legentes, non esse Christianorum signamenta intelligerent, quin potius Evangelium totum, tamque manifestis, antiquorum Vatum oraculis confirmatum, proniori assensu, studioque amplegerentur, ut testantur D. Hieronym. sup. Isaiam cap. 16. August. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 46. & 47. Theo. orat. 10. de provid. & Fr. Thom. à Jesu de procur. omni. gen. salut. lib. 4. cap. 4. in fine, pag. 143.

CAPUT XVI.

De ingenti gloria & majestate, quae Hispania Regibus & gentibus ob inventionem, lustrationem & conversionem hujus Novi Orbis accessit.

SUMMARIUM.

- 1 Patria propria unicuique praestantior aliis videtur.
- 2 Patrie amor quam dulcis & potens sit.
- 3 Auctor cur non vereatur Hispaniae gloriam extollere.
- 4 Hispania non minus laudari solet ab exteris, quam à propriis.
- 5 Hispania & Hispaniae Reges summam laudem merentur ob solam detectionem, & conversionem Novi Orbis.
- 6 Rebus arduis, & strenuis immortale nomen debetur.
- 7 Gloria virtutem comitari debet, & ejus veluti umbra esse.
- 8 Auctores recensentur, qui summè laudant Hispanos ob detectionem, & conversionem Novi Orbis.
- 9 Joan. Voorthusii notanda verba de inventionem Novi Orbis.
- 10 Navigationes, & peregrinationes Hispanorum in Novo Orbe admiratione dignissima sunt.
- 11 Hispani ab antiquo bellicosi, & navigationum, ac rerum novarum studiosi fuerunt.
- 12 Navigationes, & navigantes, ac peregrinantes multis nationibus exiit.
- 13 Locrenses res novas horrebant.
- 14 Aegyptii nautas alloquio non dignabantur.
- 15 Lacones, Sinae, & aliae nationes suos civer peregrinari vetabant.
- 16 Regni Vax incolae navigantes à ferendo testimonio repellunt.
- 17 Navigantes insanire, aut mori cupere, aut mendicos esse aliqui dixerunt.
- 18 Navigationis in detestationem, plura remissivè.
- 19 Mare non fecit Deus ad navigandum, secundum sententiam D. Ambrosii.
- 20 Mare cur periculis plenum fecerit Deus.
- 21 Novarum rerum studium, & experimentum laudatur.
- 22 Heroes, & sapientes antiqui ad scientiam consequendam peregrinabantur.
- 23 Homerus cur in Hispania peregrinatus fuerit.
- 24 Ulysses ob peregrinationum labores ab Homero laudatur.
- 25 Abrahamum cur Deus peregrinum esse voluerit.

- 26 Peregrinationum utilitas maxima esse voluerit, remissivè.
- 27 Athenienses minoribus, qui biennio non peregrinassent, rerum suarum administrationem interdcebant.
- 28 Patriam interdum negligere expedit, ut sapientiam quis possit acquirere, cum Casiod. & Lyptio.
- 29 Aristhenes Athenienses, domi semper manentes, qualiter exprobraverit.
- 30 Romani cur finserint curram Cybeles à Leonibus trahi.
- 31 Navigationum usus utilissimus.
- 32 Hispani suis navigationibus omnes alias antiquorum superaram.
- 33 Navigationum priorum ad Novum Orbem audacia, & pericula carminibus exprimitur.
- 34 Regnum nullum reperitur, quod tot Provincias patefecerit, & lustraverit, ac Hispanum.
- 35 Utilitas, quae alicui sine reperire, magnam laudem meretur ex Aristotele.
- 36 Deorum in numerum relati fuerunt plures apud antiquos, ob aliqua commoda, & beneficia quae invenerunt.
- 37 Hispanis maxima laus debetur, ob inventionem Novi Orbis, & tot bona, & commoda hominibus inde consecuta.
- 38 Petri Martyris verba de laude, & utilitate inventionis Novi Orbis expenduntur.
- 39 Majus nihil accidit à mundi constitutione, quam Novi Orbis detectio, ex sententia Fr. Luis. Legionensis.
- 40 Indis ipsis multa, & ingentia commoda attulit Novi Orbis detectio ab Hispanis facta.
- 41 Divinitatis gloriam Romulo, Baccho, Orpheo, Amphioni, Mercurio, & aliis communicavit antiquitas, quod Sylvester homines civiles, & politicos fecerint, & carmina Horatii ad hoc.
- 42 Regum Hispaniae majestas, & potentia valde aucta est ex accessione Novi Orbis.
- 43 Regnum nullum fuit ab initio mundi, quod cum hodierna Hispania Monarchia comparari possit.
- 44 Auctores recensentur, qui expendunt, & extollunt potentiam latitudinem, & divitias Regni Hispaniae.
- 45 Regibus Hispaniae inter reliquos primus locus debetur, & quare, & qui auctores de hoc tractent, & num. 48.
- 46 Regis dignitas consistit in multitudine, potentia, & divitiis gentium, quibus dominatur.
- 47 Franc. Petrarcha carmina expenduntur de laudibus Regis Syphacis.
- 48 Praestantia Catholicorum Regum.
- 49 Chusaneus videtur agnoscere praecedentiam Regum Hispaniae.
- 50 Elizabetha Angliae, Regina Regis Catholici Philippi II. inter omnes Christianos Principes praestantiam agnovit.
- 51 Reges Hispaniae quot Regna, & Provincias in utroque orbe possideant, remissivè.
- 52 Regum Hispaniae Imperium majus est, quam Sinesium & Romanorum, & num. 67.
- 53 Romanorum Monarchia fuit amplissima omnium, & tamen viginti & pluribus partibus ab Hispana hodie superatur.
- 54 Hispanorum Regum Imperium circumdat totum Orbem.
- 55 Orientis & Occidentis termini, & calis à terra distantia in sacra Scriptura, & aliis auctoribus hyperbolicè ponuntur.
- 56 Imperii Hispani Monarchia verè petingit terminos Solis Orientis & Occidentis, & excedit distantiam, quae est inter calum & terram.
- 57 Ortus ab Occasu longius distat, quam calum à terra.
- 58 Persarum Reges aquam, & terram ex omnibus fluviis, & Provinciis avario suo inferri jubebant, ut sui Imperii magnitudinem ostenderent.
- 59 Hispaniae Reges veritatem, quam Persa de dominatione totius Orbis gloriosi possunt.
- 60 Hispani Imperii encomia cum Virgilio & Claudiano.
- 61 Paulini carmina de laude & finibus regni Hispani, propheticè scripta videntur.
- 62 Regum & Ducum mos antiquus fuit, ex Provinciis subditis titulos, & nomina sumere.
- 63 Tituli superbi, quos sibi sumis Turcarum Imper. & alii

- 64 Reges Hispaniae non possunt facile scribere, aut numerare omnes titulos suorum Regnorum, aut Provinciarum.
- 65 Caroli V. Imper. symbolum, & praestantius tropaeum ex detectione Novi Orbis.
- 66 Symbolum, quod in Ticinensi Academia positum fuit ad extollendam latitudinem, & magnitudinem Imperii Hispani.
- 67 Aliud Symbolum Ulyssipone positum. M. Agidius Gonzalez Davila Regius Chronista laudatur, & qualiter Ovidii carmina ad Hispanum Imperium detorqueat, ibid.
- 68 Regum Hispaniae praecipua gloria ex cura conversionis Novi Orbis.
- 69 Hispanorum diligentia plures Christo nationes dedit, quam omnes aliae simul.
- 70 Alanus Copus fatetur post Orbis conditionem, & incarnationis beneficium, nullum illustrius reperiri, conversione Novi Orbis.
- 71 Jani Boizardi carmina de laudibus conversionis Novi Orbis.
- 72 Auctores, qui laudant, & extollunt Novi Orbis ad Fidem conversionem.
- 73 Ecclesia post conversionem Novi Orbis verè dicitur vitis abundans, & filios habere in circuitu mense.
- 74 Hispanorum cura effectum esse, ut hodie omnibus horis, & locis Deo sacrae preces fundantur, pie considerat, & evidenter probat Thomas Bocius.
- 75 Scripturae plura testimonia, quae Deum laudandum omni loco, & ab omnibus gentibus dicunt, hodie impleta sunt post conversionem Novi Orbis.
- 76 Genebrardi testimonium, & consideratio de initio conversionis Novi Orbis.
- 77 Hispanorum opus esse videtur Mauros & Turcas proficere, & Indos convertere.
- 78 India Occidentalis expeditiones fieri caperunt à Regibus Catholicis post Maurorum ex tota Hispania expulsiorem.
- 79 Novi Orbis ad Fidem Catholicam conversio fieri cepit, quando plures haeretici ab ea discedebant.
- 80 Reges Catholici per conversionem Novi Orbis plus Ecclesiae dederunt, quam haeretici adimere conati sunt.
- 81 Ecclesiae nunquam defuturae oracula quomodo impleantur.
- 82 Ecclesiae summa Dei providentia ita disponente, ubi in aliqua regione deficiit, in aliis augetur.
- 83 Austriaca domus ob religionis curam tot meritis incrementa, & quid ejus insignia significent.
- 84 Beatus Ignatius à Loyola, & ejus Societatem videtur Deus contra Lutherum, & ejus sequaces preparasse.
- 85 D. Hilarii verba elegantissima de Ecclesia in persecutionibus florentem.
- 86 Antichristo obviam iri per conversionem factam ab Hispaniis in Indis Orientalibus & Occidentibus Genebrardi & Maluenda affirmant.
- 87 Conversio Novi Orbis ubi in antiqua haeresi dominabatur, carminibus celebrata.
- 88 Hispanorum Regum majestatem, & potentiam Deus auxit, quod ipsi divinum augeri, & ad Indos extendi curaverunt.
- 89 Machiavelli impium dogma damnatur, tradentis, religionis curam Imperiorum incrementis officere.
- 90 Deus se eorum gloriam, & potentiam aucturum promissit, qui suam augeri curaverunt.
- 91 Ethnici etiam Imperii felicitatem in religionis cura constituiebant.
- 92 Imperia non regis stare, vel augeri possunt sine religione, quam homines sine usorum consortio.
- 93 Austriaca domus ob religionis curam tot meritis incrementa, & quid ejus insignia significent.
- 94 Invidia gloriae, & virtutis comes semper praecleara aliorum facinora calumniatur.
- 95 Hispani Regibus, & nationi aliqui detrahunt, quod magis avaritiae, quam religionis zelo Novi Orbis detectioni, & conversioni insudaverint.
- 96 Hieronymus Benzo in sua historia Novi Orbis ingentem odium Hispanorum ostendit.

- 97 Haeretici multum Hispanorum gloriam in conversatione Novi Orbis evacuare conantur. Trajanus Bocalinus Novi Orbis detectionem imprudenter irridet, ibid.
- 98 Honorati Fasirelli, & alterius Poisa carmina Hispanorum avaritiam notantia.
- 99 Calumnia eorum depellitur, qui Hispaniae Reges avaritia notant.
- 100 Reges Hispaniae semper ardentissime Indorum conversionem curarunt, & omni lucro reposituerunt, & num. 104.
- 101 Christophori Columbi pia oratio, & protestatio, ubi primam Novi Orbis insulam detexit.
- 102 Conversionem Indorum, & Fidei exaltationem, ut ante omnia enarrent Duces ad Novum Orbem missi, semper in mandatis habuerint, & num. 100.
- 103 Reges Catholici si divitiarum tantum amore in Indis expeditionibus ducerentur, intra ipsa Hispaniae regna non minores thesauros invenire possent.
- 104 Zelus conversionis Indorum.
- 105 Zelum parum, & ardentem Reg. Cathol. in conversione Novi Orbis plurimi auctores adversus calumnias haereticorum defendunt, & extollunt.
- 106 Philipp. II. Reg. Catholici piissimum dictum circa conversionem Indorum.
- 107 Deus ad pia opera, & sibi placitura gerenda, non eligit, nec juvat Principes avaros, sed pios & religiosos.
- 108 Reges Catholici, quo tempore Columbum miserunt ad quarendum Novum Orbem, divitiarum, quae in eo reperta sunt, notitiam non habebant.
- 109 Pietati & gloriae Hispanorum Regum non detrahatur, quod divitiis in Novo Orbe reperitis utantur.
- 110 Utilitatis specie obiecta omnes natura etiam ad pia & honesta, magis accenduntur.
- 111 Bella suscipere pro terris, aut rebus inutilibus operari non esse, Herodotus scribit.
- 112 Laborem nemo suscipit, si utilitatis, & commodi alicujus spem non habeat.
- 113 Epigramma de Novo Orbe Hispaniae Regibus à Deo meritisimè oblatum.

ET si unicuique propria patria major, & praestantior aliis videri solet, ut ait text. & Gloss. in l. fin. C. si servus export. veniat, Barbac. inter consilia Alex. cons. fin. n. 6. lib. 4. Chasani. in Catal. glor. mund. p. 11. consider. 24. Nimium, ut quia dulcis est ejus amor, & omni ratione valentior. ut canit Ovid. lib. 1. de Ponto, eleg. 4. adeo ut amoris parentum, & liberorum praeferi debeat, teste Cicer. lib. 1. & 3. Offic. & lib. 1. & 6. de Repub. Valer. Max. lib. 5. cap. 6. in princip. cum aliis, quae late tradit Stob. serm. 37. Fortun. Garcia in l. veluti, ff. de justit. & jure. Camill. Borell. de praestant. Reg. Cathol. cap. 32. n. 92. Petr. Cened. collect. 20. ad Decretum, n. 4. & ego in meo tractat. de crimine patricidii, lib. 2. cap. 4. §. 124. & cap. 6. p. 129. & novissimè Card. Tusch. pract. conclus. jur. lit. P. conclus. 133. & Valenzuela cons. 36.

Parum tamen vereor, ne quis testimonium meum in nostra gloriosissima Hispania extollenda & praedicanda, ut domesticum, & pro patria latum rejiciat, cum exteri quoque auctores eam passim illustrent, & omnibus caeli, & soli donis, incolarumque virtute, industria, & laborum constantia beatissimam praedicent, cique primum locum inter alias Orbis nationes concedant, ut constabit ex iis, quos plenè retulimus supra c. 7. num. 21. Camill. Borell. de praestant. Reg. Cathol. cap. 68. ex n. 64. & cap. 82. ex n. 15. & ex novissimo Joan. Baptist. Valenzuela in disc. status & belli 2. part. consid. 18. ex n. 54.

Et ut alia deficerent, haec Novi hujus Orbis.